

„Schulpädagogik“ na str. 201: „Der Lehrer muss, wenn er nicht ein Stämper in seinem Fache gelten will, die Buchstaben vor den Augen der Kinder entstehen lassen, indem er sie mit Kreide an die Wandtafel anschreibt“. Ohler tudi graja pisanje po predpisih, in pravi o tej metodi: „Sie ist rein mechanisch, und kann deswegen kaum ein Unterricht genannt werden“.

(Lehrbuch der Erziehung und des Unterrichtes, str. 423.)

I. L.

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir**.)

(Dalje.)

Anton Janežič.

(Glej 115. berilno vajo: „Nevihta“.)

Blagi rodoljub in slavni slovníčar slovenski Anton Janežič rodil se je kot sin kmetiskih starišev v dan 19. decembra 1828. l. v Lešah, v Šent-Jakobski župnini v Rožni dolini na Koroškem. Dopršivši svoje šolanje, pride za učitelja slovenskega jezika na Celovško realko, kjer je uspešno deloval od 1848. do 1868. l. Bil je izredno marljiv delavec na slovstvenem polju. Enako marljivi čebelici delal je noč in dan v blagor svojemu národu, ker njegova blaginja mu je bila močno pri srci. V šoli je bil mladini blag in vrl učitelj. Učil, prigovarjal, budil, navduševal pa je tudi vserod, kjer se je lahko nadejal kaj uspeha v blagor drazega mu národa. Leta 1850. prične v Celovci izdavati lepoznavski list z imenom „Slovensko Bčelo“, katera je izhajala do julija 1853. l. V tem listu so se urili v slovenskem spisovanju in pesnikovanju tudi dijaki, kar je bilo njim in drugim v veliko národno vzpodbudo. Leta 1851. izdá „Ročni slovar slovenskega in nemškega jezika“; a 1854. l. Slovence razveseli sè svojo „Slovensko slovnico“, katera se še dandanes rabi po srednjih naših šolah in ki je užé doživela več natisov. Ta slovnica je močno oživela Janežičevo imé, pa saj je tudi tako izvrstna, da boljše do zdaj še nismo imeli, niti je skoro gotovo boljše ne dobomo tako hitro. Mnogo se je trudil vrli Janežič pri sestavi te slovnice; a pri tem delu so ga podpirali rodoljubni jezikoznanci slovenski. Po tej slovnici se nam je ravnati, ako hočemo govoriti in pisati lepo in čisto slovenščino, do česar more biti vsakemu pravemu rodoljubu!

Leta 1858. ustanovi „Slovenski Glasnik“, ki je izhajal do 1868. l. Izvrstni ta list, podoben današnjemu „Zvonu“, bil je zeló važen, in nam je mnogo koristil. Vanj so pošiljali svoje pesni, povesti in druge ukovite spise prvi takrat živeči pesniki in pisatelji slovenski. Bil je močno priljubljen in razširjen list. Znamenito je, da je v „Glasniku“ nastopil tudi pesnik Stritar sè svojimi pesnimi in poučnimi sestavki, ter je vrhu tega v njem ostro razsojeval nekatere takratne spise. Sodelovali so pri „Glasniku“ tudi: prvi naš povestničar Josip Jurčič, užé znani vam Valjavec, Jenko, Umek in drugi. Janežič se je sploh močno trudil, da bi bil pridobil „Glasniku“ dobrih sodelavcev; zatorej je prigovarjal in navduševal posebno mlade nadarjene pisatelje, da so vanj pisali. Blagi mož je ubogim nadepolnim pisateljem njih spise tudi plačeval, in posebno izredno nadarjenemu Josipu Jurčiču, o katerem bomo še slišali, bil je pravi voditelj in podpornik.

A s tem ni bilo Janežičevo delovanje še nikakor končano. Da bi mladino navdušil za lepe slovenske pesni, zbere najlepše, pravi cvet slovenskih pesni ter jih 1861. l. izdá v knjigi z naslovom: „Cvet slovenske poezije“, kateri dodá tudi „nauk o pesniš-

kih izdelkih". Precej drugo leto, t. j. 1862. l. pa prične izdavat *„Cvetje iz domačih in tujih logov“*. V malih zvezkih je tu priobčeval različna izvirna slovstvena dela, t. j. pesni, povesti, i. dr., ki so mu jih v natis pošiljali takratni pisatelji. Pa tudi prevode t. j. na slovensko preložena slovstvena dela je prinašalo *„Cvetje“*. Tu nahajamo prevode iz grščine, latinščine, nemščine ter tudi iz drugih slovanskih jezikov. Vedno skrben za slovensko mladino, spisal je tudi *„Cvetnik“*, t. j. slovensko čitanko za srednje šole, (prvi, drugi in tretji del); a da bi znanje milega mu slovenskega jezika razširil tudi mej Nemci, spisal je *„Slovensko slovnico za Nemce“*, po kateri se Nemci še dandanes če jih je volja, uspešno učijo našemu jeziku.

To in še mnogo drugoga je objavil Anton Janežič v korist našemu národu. A vrhu tega je bil tajnik, ali prav za prav duša družbi sv. Mohora, ustanovljeni 1851. l. v Celovci. Tako mnogostransko in neumorno delovanje pa je škodovalo njegovemu zdravju; saj je sploh znano, da *„lok, preveč napet, počí“*, in taka je tudi s človekom, ki se v svoji gorečnosti trudi noč in dan, neprivoščivši si potrebnega mirú in počitka! Janežič je jel bolehati. Umaknil se je bil sicer na deželo, da bi si v čistem vzduhu vtrjal zdravje; a vse ni kaj pomagalo. Po daljšem bolehanji sklenil je svoje národu posvečeno življenje v dan 18. septembra 1869. l., zapustivši soprogo in dvoje otrok. Hvaležna družba sv. Mohora mu je postavila kot prvemu izbornemu svojemu tajniku krasen spomenik na grob ter je osnovala *„Janežičevo ustanovo“*.

Prerano umrli Anton Janežič je podoben ratarju, ki se mnogo trudi z obdelovanjem zemlje; ki marljivo sadí in prilija, a sadú, ki ga dajo drevesa, ne uživa, ker ga prej nemila smrt pobere. Janežič se je premnožno trudil na polji slovenske književnosti. Sad, ki je nastal vsled njegove izredne trudaljubivosti in ki ga zdaj uživamo mi in ga bodo uživali naši nasledniki; ta sad je takó sladek in krepčujoč, da bode spomin na vrlega tega možá živel, dokler se bode glasila mila slovenska beseda.

Urban Jarnik.

(Glej 117. berilno vajo: *„Zvezde“*.)

Urban Jarnik se je rodil 11. maja 1784. l. na Potoku v Zilski dolini na Koroškem. V Celovci je dovršil srednje in više šole. Tu mu je prigovarjal duhovnik in slovničar Osvald Gutschmann, ter je nadarjenega Urbana za slovenščino navduševal. Posvečen v duhovnika je služboval Jarnik v Čanjčah, potem pod Krnosom in v Celovci, kamor je bil prišel 1809. l. Nato je župnikoval v Št. Mihelu, naposled pa v Blatnogradu (Moosburgu) na Koroškem, kjer je umrl 11. junija 1844. l., 60 let star.

Urban Jarnik je bil veleučén rodoljub. Znal je vse slovanske jezike, posebno pa je ljubil slovenščino. Leta 1814. izdal je *„Zber lepih ukov za slovensko mladino“*, katera knjiga obsega pesni, povesti, basni in nekaj drugih lepih naukapolnih sestavkov. Vrhu tega je spisal *„Sadjerejo“*, *„Slovensko slovnico“* (1829. l.) in *„Slovensko-nemški-latinski slovar“*, od katerega se je le nekaj pól natisnilo; ostali rokopis pa se je izgubil.

A Jarnik ni le pisal v slovenščini, nego tudi v nemščini je priobčeval nekatere svoje knjige, katere še dandanes pričajo, kakó učen jezikoznanec je bil pokojnik. Pečal se je pa tudi prav pridno sè slovenskim pesnikovanjem, posebno za časa, ko je kaplanoval v Čanjčah. Nekatere njegove pesni nahajamo tiskane v *„Kranjski Čebelici“* in drugod; a mnogo jih je zapustil v rokopisu, in so se poizgubile.

Jarnik je bil blagosrčen, uljuden in prijazen mož. Otroci, posnemajte ga v teh lepih lastnostih!

Fran Krek.

(Glej 136. berilno vajo: „Iz malega raste veliko“.)

Slovenski pesnik Fran Krek se je rodil v Selcih pri Železnikih na Gorenjskem v dan 9. aprila 1858. l. Ljudsko šolo je dovršil v Škofji Loki; potem je šel na gimnazijo v Kranj. Od tod se napoti svoje učenje nadaljevat na gimnazijo v Ljubljano, kjer je bil vzprejet tudi v knezoškofijsko malo semenišče, nazvano Alojzijevišče. Po dovršenih gimnazijskih šolah odloči se za duhovski stan. Posvečen v mašnika služboval je nekoliko časa v Ljubljani, a zdaj kaplanuje v Žirih na Kranjskem.

Užé kot dijaku na gimnaziji Ljubljanski vzbudilo se je Franu Kreku veselje do pesnikovanja. Kasneje je jel priobčevati svoje pesni v „Vrtci“, ki mu je silno priljubljen list. Zdaj skoro ne izide številka „Vrtčeva“, da ne bi je dičila kaka pesenca nadarjenega Frana Kreka. Tudi pričujoča pesen „Iz malega raste veliko“, bila je svoj čas užé natisnena v „Vrtci“. Ker je Fr. Krek še mlad, nadejati se je, da nas bo razveseljeval še z mnogimi svojimi mičnimi pesnicami!

Janez Strel.

(Glej 142. berilno vajo: „Popotnik“.)

„Popotnik pridem čez goró,
Od doma vzamem še slovó . . .

Kdo se ne spominja te priljubljene pesni, katera je zaradi svojega mičnega napeva postala užé národna? Čuješ jo povsod po Slovenskem; poje jo rada breziskrbna mladina; poje jo rad postavni mož in krepka ženica, kakor tudi sivi starček in slabotna babica! Pa saj se te pesni divni glasi tako čudno milobno oprijemajo našega srca, da nam tega skoro ni popisati! Tudi vi, ljubi otroci, radi jo pojete; ne-li? O tej pesni vam nekaj več povem. — To je prva slovenska pesen, katera se je javno pela na Dunaji 1847. l. Izprva se je sploh mislilo, da jo je zložil Blaž Potočnik, župnik v Šent-Vidu nad Ljubljano, a temu ni tako; nego pesen le-to je zložil v Zgornjih Gorjah na Gorenjskem v 18. dan septembra 1836. l. po neki nemški pesni ta podpisani Janez Strel, kar je sam 1847. l. javno priznal. Blaž Potočnik je to pesen le nekoliko popravil.

Janez Strel je bil rojen v dan 23. septembra 1790. l. v Mokronogu na Dolenjskem. Bil je dekan v Gornjih Gorjah na Gorenjskem; od 1845. l. pa v Trebnjem na Dolenjskem, kjer je 1847. l. umrl. (Koliko let je bil star, ko je umrl? Kakó dolgo ga užé hladna zemljica pokriva?)

Fran Jamšek.

(Glej 143. berilno vajo: „Celje za časa Rimljanov Celeja“.)

Fran Jamšek se je porodil v dan 17. julija 1840. l. v Žalci pri Celji na Štajerskem. Zdaj je nadučitelj na trirazredni ljudski šoli v Rajhenburgu na Spodnjem Štajerskem. Bil je nekaj let tudi c. kr. okrajni šolski nadzornik na Spodnjem Štajerskem.

Vrli ta rodoljub je v nekdanjem listu „Besedniku“ s podpisom „Žavski“ priobčil opis lepe „Savinjske doline“; pa pisal je tudi v nekdanji šolski naš list v „Slovenskega Učitelja“. Dandanes priobčuje svoje spise v „Popotniku“ in v „Učiteljskem Tovarišu“, ki sta lista namenjena slovenskemu učiteljstvu. Tudi v naših (ljudsko-šolskih) berilih, v II., III. in IV., nahajamo nekaj spisov Fran Jamšek-ovih. (Dalje prih.)